

Práva obětí trestných činů

Kdo je oběť trestného činu?

Dle zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů se považuje za oběť každá osoba, která se cítí být obětí trestného činu, pokud nevyjde najevo opak nebo nejde o zjevně zneužití postavení oběti.

Za oběti se považují **osoby, kterým byla způsobena újma** na zdraví či majetku nebo také nemajetková újma, popř. se pachatel na úkor oběti trestným činem obohatil.

Obětí se myslí také **pozůstalá osoba po oběti**, které byla trestným činem způsobena smrt. Ve většině případů se jedná o příbuzné zemřelé osoby. Zákon dále vymezuje tzv. zvlášť zranitelné oběti, kam spadají nejčastěji nezletilé osoby, osoby vysokého věku, popř. s fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem, smyslovým poškozením.

Osoba, která se stala obětí trestného činu, má hned několik práv. Mezi tato základní práva patří zprvu respektování osobnosti a důstojnosti, zdvořilý a ohleduplný přístup. Dále pak také zejména **právo na poskytnutí odborné pomoci, právo na informace, právo na ochranu před hrozícím nebezpečím, ochranu soukromí, právo na ochranu před druhotnou újmu a právo na peněžitou pomoc.**

1) Právo na poskytnutí odborné pomoci

Odbornou pomocí obětem se rozumí dle § 4 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů tyto základní druhy pomoci: **psychologické poradenství, sociální poradenství, právní pomoc, poskytování právních informací a restorativní programy.**

Odbornou pomoc poskytují **subjekty, zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů**, které vede Ministerstvo spravedlnosti, jsou povinny v zapsaném rozsahu a za splnění zákonných podmínek oběti poskytnout odbornou pomoc. Registr je veřejně přístupný a mimo seznamu poskytovatelů odborné pomoci jsou zde uvedeny druhy poskytovaných služeb, okruh obětí a kapacita. **Odkaz na registr poskytovatelů odborné pomoci obětí trestných činů:** <https://otc.justice.cz/verejne/seznam.jsf>

O poskytnutí odborné pomoci lze žádat kdykoli před zahájením, v průběhu i po skončení trestního řízení a to i ústně. Bezplatné poskytnutí pomoci je zajištěno nejen zvlášť zranitelným obětem, ale subjekty zapsané v rejstříku mohou bezplatné služby poskytovat i nad rámec zákona i dalším obětem.

V průběhu trestního řízení si lze také zvolit důvěrníka nebo zmocněnce, který může poskytnout potřebnou pomoc. V rámci systému pomoci obětem také pomáhají policejní psychologové a krizoví interveni. Neméně důležitá je i peněžitá pomoc a uplatnění náhrady škody.

2) Právo na informace

Orgány činné v trestním řízení mají povinnost informovat oběť o jejích právech, a to již při prvním kontaktu. **Policie, policejní orgány nebo státní zástupce** mají tak povinnost každé oběti poskytnout informace spojené s trestnou činností, které se stala obětí. Při prvním kontaktu se poskytují základní informace ústně, následně též v písemné podobě.

Mezi ústní základní obdržené informace patří:

- kam podat trestní oznámení (včetně kontaktu na tento orgán),
- na koho se obrátit v případě potřeby odborné pomoci a jaké jsou podmínky pro poskytnutí této pomoci bezplatně,
- v jakém případě má oběť trestného činu nárok na přijetí opatření k zajištění jejího bezpečí,
- kam se obrátit pro získání dalších informací o věci, ve které se osoba stala obětí trestného činu,

V písemné formě oběť následně obdrží:

- informace ohledně etap řízení následující po trestním řízení a její role v tomto řízení,
- na koho a jakým způsobem se obrátit pro sdělení informací o průběhu trestního řízení,
- na koho se obrátit pro informace týkající se pobytu obviněného nebo odsouzeného na svobodě,
- jaké jsou podmínky pro poskytnutí peněžité pomoci a další informace s tím spojené,
- kontakt na nejbližší azylové domy, intervenční centra či jiné zařízení sociálních služeb poskytující pobytové služby,
- kontakt na nejbližší zdravotnická zařízení, na která je možné se případně obrátit,
- na koho se obrátit, pokud byla porušena její práva některých z orgánů veřejné moci,
- o jaká opatření k ochraně jejích zájmů může požádat, má-li oběť bydliště v jiném členském státě Evropské unie,
- jaká další práva má podle výše uvedeného zákona.

Na žádost oběti lze poskytnout tyto informace opakovaně a v písemné formě i s ústním srozumitelným vysvětlením.

3) Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím

Osoba, která se stala obětí trestného činu, má podle zákona nárok na ochranu před hrozícím nebezpečím v souvislosti s pobytem pachatele na svobodě. Konkrétně se jedná o řadu opatření, které zajišťuje Policie ČR, ale také Vězeňská policie, Vojenská policie a strážníci městské policie.

Mezi tato opatření patří:

- provedení úkonu nebo přijetí jiného opatření k zajištění bezpečí (např. zajištění věci, odebrání zbraně, vstup do obydlí),
- poskytnutí krátkodobé ochrany (osobám, kterým hrozí vážné nebezpečí),
- vykázaní osoby ze společného obydlí,

- vydání předběžného opatření v občanském soudním řízení (např. v případě domácího násilí),
- vydání předběžného opatření v trestním soudním řízení (např. zákaz kontaktu oběti a pachatele),
- zvláštní ochrana svědka a dalších osob v trestním řízení (v případě hrozící újmy na zdraví či jiné nebezpečí),
- institut utajené totožnosti svědka.

4) Právo na ochranu soukromí

Dle trestního řádu má oběť právo na ochranu osobních údajů. Oběť si tak může zažádat o utajení údajů o bydlišti, doručovací adrese, zaměstnání nebo podnikání, osobních údajů a údajů o rodinných či majetkových poměrech. K těmto informacím budou mít pak přístup pouze orgány činné v trestním řízení, policisté a popř. Probační a mediační služba. Ostatním osobám nebude tak přístup k těmto údajům umožněn.

5) Právo na ochranu před druhotnou újmou

V zákoně o obětech trestných činů jsou upravena různá opatření, která mají za úkol snížit **riziko sekundární viktimizace** (tedy druhotnou újmu), která může vzniknout v důsledku přístupu policie nebo orgánů činných v trestním řízení k oběti.

- Právo na zabránění kontaktu s pachatelem

Oběť trestného činu a osoba jí blízká má právo požádat o přijetí opatření, která pomůžou zabránit kontaktu s pachatelem, a to ve všech stádiích trestního řízení. V případě oběti zvláště zranitelné mají příslušné orgány povinnost této žádosti vyhovět a zabránit tak bezprostřednímu vizuálnímu kontaktu s pachatelem. Zabránění kontaktu je pak uskutečňováno prostřednictvím oddělených čekáren pro oběti v budovách soudů a dalších orgánů činných v trestním řízení, nebo se využije např. audiovizuální techniky.

- Právo na podání vysvětlení a výslech oběti

Otázky z intimní oblasti jsou oběti kladeny šetrným a obsahově vyčerpávajícím způsobem tak, aby se výslech nemusel znovu opakovat. Formulace těchto otázek má být přizpůsobena věku, osobním zkušenostem a psychickému stavu oběti. Pokud oběť otázku vnímá natolik citlivou a intimní, má právo vznést námitku proti zaměření otázky. Ta bude následně zaznamenána do protokolu a o její důvodnosti bude rozhodovat vyslýchající orgán. Námitka může být též podnětem pro případné stížnosti na nevhodný postup policisty nebo orgánů činných v trestním řízení.

- Právo na výslech osobou stejného nebo opačného pohlaví

Oběť má právo požádat v přípravném řízení o výslech osoby stejného pohlaví (např. v případě sexuálního trestného činu). V případě zvláště zranitelné oběti musí být oběti vyhověno, pokud to vyloženě vzhledem k situaci není nemožné. Oběť má právo na zvláště citlivý a ohleduplný přístup a na výslech osobou zvláště vyškolenou v prostorách pro tento účel upravených a přizpůsobených.

- Právo na doprovod důvěrníkem

Důvěrníkem **může** být osoba blízká nebo osoba, která poskytuje potřebnou pomoc. Smyslem důvěrníka je poskytnout zejména psychickou pomoc a podporou oběti během trestního řízení. Důvěrníka si oběť zvolí sama (v případě nezletilých dětí jej zvolí zákonný zástupce). Důvěrník může zároveň zastupovat roli zmocněnce, tyto role jsou slučitelné. V takovém případě může důvěrník zasahovat do průběhu úkonu. Důvěrníkem **nemůže** být osoba, která je sama jedním z účastníků řízení (např. obviněný, obhájce, svědek...)

- Právo na prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život.

Oběť trestného činu má právo učinit prohlášení ohledně dopadu trestného činu na její život. Jedná se zejména o vyjádření ohledně psychického, emočního a finančního stavu nastávající po spáchání trestného činu. Oběti to může pomoci následně se lépe emočně vyrovnat s událostí a obviněný má možnost uvědomit si, co činem spáchal. Prohlášení může soudu napomoci při individualizaci trestu a rozhodování o uplatněném nároku oběti na náhradu nemajetkové újmy v penězích. Toto právo má též osoba pozůstalá po oběti trestného činu.

Prohlášení lze podat v jakémkoliv stádiu trestného řízení, ideálně v **písemné** podobě k příslušnému soudu. Prohlášení nelze být podáno zmocněncem, pouze přímo obětí trestného činu.

6) Právo na peněžitou pomoc

Lhůta pro podání žádosti o poskytnutí peněžité pomoci jsou **2 roky** od doby, kdy se oběť dozvěděla o způsobené újmě, **nejpozději však do 5 let** od spáchání trestného činu. Žádost o poskytnutí peněžité pomoci je nutné podat Ministerstvu spravedlnosti ČR.

Právo žádat o peněžitou pomoc má oběť trestného činu:

- které bylo ublíženo na zdraví,
- které byla způsobena těžká újma na zdraví,
- osoba pozůstalá po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela,
- oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a dítě, které je oběť trestného činu týrání svěřené osoby.

Oběti mohou dostat peněžitou pomoc ve výši:

- ztráty na výdělku,
- ve výši nákladů na léčbu, případně na psychoterapii, fyzioterapii či jiné obdobné odborné služby,
- formou paušální částky, jde-li o pozůstalé osoby.

Peněžitá pomoc bude poskytnuta za předpokladu, že:

- újma nebo škoda způsobená trestným činem nebyla plně nahrazena,
- bylo podáno oznámení o trestném činu,
- byl podán souhlas s trestním stíháním, je-li vyžadován,
- byla poskytnuta součinnost při vyšetřování, zejména neodepření výpovědi.